

Egalitate fără autonomie. Statutul femeii în comunism

Alina-Mery Hurubean (coord.), *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată*, Editura Polis Books, Iași, 2026, p. 272

Reeditarea volumului *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată*, coordonat de Alina-Mery Hurubean, la Editura Polis Books (Iași, 2026), readuce în atenție o temă centrală pentru înțelegerea comunismului românesc: raportul dintre egalitatea proclamată ideologic și autonomia efectivă a femeilor în viața socială, profesională și familială. La prima vedere, cartea pare o contribuție la studiile de gen, dar este și o lucrare relevantă pentru științele politice, sociologie, analiza politicilor publice și istoria regimurilor autoritare.

Volumul apare într-un context în care memoria comunismului rămâne încă disputată. În spațiul public românesc coexistă interpretări divergente, de la condamnarea comunismului ca regim represiv, până la forme de nostalgie socială alimentate de amintirea

siguranței locului de muncă, a locuinței repartizate de stat sau a anumitor garanții sociale. Nostalgia după comunism derivă din amintirea unei certitudini, siguranță, predictibilitate, dar mai ales din faptul că cei mai mulți nostalgici asociază „prefacerile” societății multilateral dezvoltare cu adolescența și tinerețea lor, când erau tineri, frumoși, îndrăgostiți, optimiști. În această competiție memorială, statutul femeii în comunism devine un teren de analiză privilegiat. Regimul comunist s-a revendicat de la idealul egalității, a promovat participarea femeilor în educație și muncă, a încurajat reprezentarea lor formală în instituții, dar a păstrat și a consolidat mecanisme patriarhale, mai ales în sfera vieții private. Acesta este paradoxul pe care volumul îl urmărește în mod sistematic: emanciparea femeii a fost reală în anumite registre instituționale (educație și muncă), dar distorsionată prin subordonarea ei față de interesele economice, ideologice și demografice ale statului comunist.

Coordonatoarea volumului, Alina-Mery Hurubean, structurează contribuțiile științifice în trei părți: „Emanciparea femeii și egalitatea de gen în România comunistă. Distorsiuni și efecte perverse”; „Căsătoria, familia și politica demografică represivă a regimului Ceaușescu”; „Identitatea discursiv-narativă a femeii, între comunism și postcomunism: presa scrisă, istoria orală și imaginarul social”. Această structură conferă coerență unei lucrări colective care reunește

abordări diverse din politologie, sociologie, istorie socială, demografie, studii feministe, analiză discursivă, istorie orală. Miza volumului este de a explica nu doar ce a însemnat să fii femeie în România comunistă, ci și ce fel de moșteniri instituționale, culturale și mentale au fost transmise societății postcomuniste.

Prima parte a volumului examinează critic discursul emancipării și politicile egalității de gen înainte de 1989. Studiul Georgetei Ghebrea, „Contextul de acțiune a egalității de gen înainte de 1989”, arată că politicile de gen ale regimului comunist au urmărit în primul rând legitimarea regimului, nu emanciparea reală a femeilor. Distincția dintre „egalitatea de tratament” și „egalitatea de șanse” este esențială. Regimul comunist a operat cu o accepțiune formal-juridică a egalității: accesul femeilor la educație, muncă salariată, participare politică formală și protecție socială. Însă această egalitate nu a atins mecanismele structurale ale inegalității de gen: diviziunea muncii domestice, poziția femeilor în familie, accesul real la putere, distribuția resurselor și recunoașterea autonomiei individuale. În comunism, egalitatea de gen nu a funcționat ca valoare liberal-democratică întemeiată pe drepturi individuale, pluralism și autonomie, ci ca instrument de legitimare ideologică și mobilizare socială. Femeia devine simultan subiect formal al emancipării și obiect al politicii de stat. Este chemată să muncească, să participe, să nască, să educe, să întrețină gospodă-

ria și să confirme, prin propria biografie, superioritatea sistemului socialist.

Studiul semnat de Alina Ilinca și Liviu Marius Bejenaru, „Gen, revoluție și război. O analiză comparativă asupra emancipării femeii în Uniunea Sovietică și România comunistă”, extinde analiza prin raportarea la modelul sovietic. Autorii arată că proiectul comunist al emancipării femeii a fost marcat de o tensiune originară: promisiunea egalității s-a conjugat cu nevoia de control politic asupra familiei, sexualității, muncii și reproducerii. Modelul sovietic a fost inițial radical în discursul său despre depășirea familiei burgheze și eliberarea femeii din „sclavia casnică”, dar a fost ulterior reabsorbit în formule conservator-maternaliste. În cazul României, această traiectorie este vizibilă prin trecerea de la modelul femeii muncitoare, mobilizate în proiectul industrializării socialiste, la modelul femeii-mamă, integrată în proiectul demografic naționalist al regimului Ceaușescu.

În același registru, studiul lui Radu Clit, „Modelul femeii comuniste: Elena Ceaușescu sau Ana Pauker?”, este important pentru analiza reprezentărilor simbolice ale leadershipului feminin. Ana Pauker și Elena Ceaușescu ilustrează două ipostaze diferite ale prezenței feminine în vârful politicii comuniste, dar ambele au fost receptate negativ în memoria colectivă. Ana Pauker a fost asociată cu figura militantei comuniste internaționaliste, devotate partidului și modelului sovietic; Elena Ceaușescu a devenit simbolul imposturii, al influenței malefice și al degradării finale a regi-

mului. Dincolo de diferențele istorice dintre cele două profiluri, analiza sugerează o problemă de durată: participarea politică a femeilor a fost frecvent interpretată prin stereotipuri sexiste, iar reprezentarea femeii-lider a rămas suspectată, delegitimată sau caricaturizată.

A doua parte a volumului se concentrează asupra familiei, căsătoriei și politicii demografice represive a regimului Ceaușescu. Studiul Luminiței Dumănescu despre regimul matrimonial în comunism arată că familia românească s-a transformat sub impactul industrializării, urbanizării, migrației interne și accesului extins la educație. Comunismul a produs modernizare socială, dar nu a înlocuit în mod substanțial structura patriarhală a familiei. Familia nucleară modernă s-a consolidat, dar raporturile de putere din interiorul ei au rămas marcate de diviziunea tradițională a rolurilor de gen.

Studiul Ralucăi Ioana Horea Șerban și al Marinelei Istrate, privind rolul presei scrise în promovarea politicii pronataliste, permite înțelegerea modului în care propaganda a construit modelul femeii ideale în ultimii ani ai comunismului. Revista *Femeia* devine o sursă semnificativă pentru analiza imaginarului oficial: femeia este muncitoare, mamă, soție, gospodină, tovarășă de viață, cetățeană loială, participantă la construcția socialistă și, în același timp, responsabilă de reproducerea biologică a națiunii. Această suprapunere de roluri nu produce emancipare, ci supraîncărcare normativă. Imaginea „superfemeii” socialiste ascunde realitatea penuriei, a cozi-

lor, a muncii domestice, a constrângerilor reproductive și a controlului instituțional asupra corpului feminin.

Cea mai puternică critică a politicii pronataliste represive a regimului Ceaușescu se regăsește în articolul semnat de Corina Doboș, „«Decesul s-a produs din vina femeii...» Fragmente din universul medico-juridic al pronatalismului ceaușist”. Pornind de la surse primare, autoarea reconstruiește logica represivă a controlului asupra avortului și asupra corpului femeii. Politica pronatalistă ceaușistă, inaugurată prin Decretul nr. 770/1966 și radicalizată în anii 1980, nu poate fi înțeleasă doar ca politică demografică. Ea reprezintă o formă de biopolitică autoritară, prin care statul își revendică dreptul de a decide asupra reproducerii, sexualității și riscurilor vitale asumate de femei. În această atmosferă represivă, femeia nu mai este subiect moral și juridic autonom, ci suport biologic al politicii de stat. Această parte a volumului are o relevanță specială pentru analiza regimurilor totalitare. Comunismul românesc nu a controlat doar proprietatea, economia, partidul, organizațiile sociale și discursul public. A intrat în familie, în dormitor, în cabinetul medical, în maternitate și în dosarul medico-legal. Politica pronatalistă a regimului Ceaușescu arată că totalitarismul nu se reduce la represiune politică directă, ci se extinde asupra vieții cotidiene și asupra corpului.

A treia parte a volumului deplasează analiza spre identitate, discurs, memorie și postcomunism. Studiul Manuelei Marin despre femeile turce

și tătare în perioada 1948-1960 arată modul în care propaganda comunistă a fabricat o identitate politică feminină supusă imperativelor alfabetizării, colectivizării, ateizării și participării sociale controlate. Identitatea politică a femeilor nu este prezentată ca rezultat al unei opțiuni autonome, ci ca efect al unui discurs normativ impus din exterior. În același timp, analiza relevă faptul că regimul comunist nu a eliminat diferențele de gen, ci le-a reconfigurat în funcție de propriile sale obiective ideologice.

Lucrarea Cătălinei Mihalache, „Două femei, mai multe istorii”, aduce o dimensiune necesară de istorie orală. Experiența feminină din comunism nu poate fi redusă la legislație, propagandă sau statistici. Ea trebuie înțeleasă și prin biografii, traiectorii educaționale, strategii de adaptare, forme discrete de rezistență, căutare a respectabilității profesionale și negociere a constrângerilor. Acest tip de demers completează analiza macrosocială și instituțională, arătând că femeile nu au fost doar obiecte ale politiciilor de stat, ci și actori care au interpretat, au negociat și, uneori, au subminat așteptările regimului.

Textul coordonatoarei, „«Emanciparea prin muncă» și reconstrucția statutului femeii: o privire dinspre postcomunism”, încheie volumul printr-o necesară legătură între comunism și prezent. Alina-Mery Hurubean arată că asimetriile de gen din societatea românească postcomunistă nu pot fi explicate doar prin tranziția economică sau prin slăbiciunile instituționale de după 1989. Ele sunt legate și de

moștenirile culturale ale comunismului: egalitarism formal, antifeminism preventiv, roluri familiale tradiționale, valorizarea maternității ca destin feminin, participare publică limitată și responsabilitate disproporționată a femeilor pentru munca domestică și de îngrijire. În acest sens, volumul nu este doar o analiză istorică, ci și o contribuție la înțelegerea prezentului.

Meritul principal al cărții constă în capacitatea de demonstra că regimul comunist a fost idealizat ca regim al emancipării femeilor. După cum am constatat, statutul femeilor în comunism a fost unul precar: muncă dublată, atât în gospodărie, cât și în întreprindere, responsabilită educative, controlul sarcinii și sancțiunile politicii pronataliste. Cu toate acestea, au fost și unele realizări care merită menționate. Femeile au intrat masiv în învățământ și pe piața muncii, au dobândit forme de independență economică, au devenit vizibile în anumite profesii și au participat formal la viața publică. Aceste câștiguri au fost limitate de absența libertății politice, de controlul statului asupra corpului, de menținerea patriarhatului familial și de subordonarea emancipării față de rațiuni ideologice, economice și demografice.

După 1989, democratizarea politică și tranziția către economia de piață au modificat cadrul instituțional și normativ al relațiilor de gen. Fundamentul acestora se bazează pe principii precum libertatea individuală, egalitatea de șanse și protecția drepturilor fundamentale. În același timp însă, retragerea statului din anumite dome-

nii ale protecției sociale și transformările economice ulterioare au generat noi vulnerabilități pentru femei, în special pe piața muncii și în concilierea vieții profesionale cu cea familială. În prezent, femeile s-au emancipat, sunt într-un număr mai mare ca bărbații în administrație, servicii sociale, educație și învățământ, distanța dintre media veniturilor (*gender pay gap*-ul) obținute de cele două sexe s-a micșorat, se bucură de toate libertățile conferite de Constituție și legi. Cu toate acestea, violența asupra fetelor și femeilor continuă să fie o problemă extrem de gravă, subraportată, în ciuda eforturilor legal-instituționale concrete făcute de autorități, la fel și maternitatea la mamele minore (adolescente), persistă problema femeilor plecate la muncă în străinătate cu copiii rămași în țară, sărăcia femeilor mai ales în mediul rural, subreprezentarea lor în funcțiile de demnitate publică (consilii locale, consiliile județene, Parlament, Guvern).

Femeile din societatea românească actuală au incomparabil mai multe drepturi cu perioada anterioară anului 1990, sunt mai protejate, au oportunități de carieră, legi și instituții care veghează la respectarea egalității de șanse, dar condițiile de exercitare a acestor drepturi rămân de multe ori doar „pe hârtie”. În concluzie, volumul coordonat de Alina-Mery Hurubean reprezintă o contribuție importantă la studiul comunismului românesc și al relațiilor de gen cu reverberații în postcomunism. Pentru cititorii interesați de politica comunism, cartea demonstrează că regimurile

autoritare nu guvernează doar instituții și teritorii, ci și corpuri, identități, relații familiale și forme de memorie.

Manuela IFTIMOAEI
& Ciprian IFTIMOAEI

